

Дослідження використання періодичних видань у Науково-технічній бібліотеці Львівської політехніки

Степанченко Галина Львівна

Завідувач відділу обслуговування науковою літературою
НТБ Національного університету «Львівська політехніка»

У доповіді визначено основні завдання аналізу документного потоку, а саме – періодичних видань Науково-технічної бібліотеки Національного університету "Львівська політехніка". Проведення такого дослідження дало змогу вивчити склад користувачів, проаналізувати тематику читацьких запитів та зробити порівняльну характеристику використання журналів, які передплачує бібліотека.

На даний час бібліотеки відчують суттєві складності з фінансуванням комплектування фондів, тому зростає необхідність ефективнішого їх використання. На I півріччя 2010 року НТБ "Львівської політехніки" передплачено: 18 назв газет (з них 2 російські) та 174 назви українських та російських журналів, з них 18 назв суспільно-політичних та економічних журналів, 4 назви – літературно-художніх, 5 назв журналів, які бібліотека отримує в паперовому і електронному варіанті (з ними можна ознайомитись в гібридному читальному залі), 13 назв бібліотекознавчих журналів, 25 реферативних журналів, решта 109 назв – науково-технічних та природничих журналів. Це потребує досить великих коштів – до 700 тис. грн. в рік, але деякі журнали (газети) мало використовуються, а то й взагалі не використовуються.

Мета і завдання дослідження полягали у вивченні ефективності використання періодичних видань і вироблення рекомендацій щодо передплати цих видань на майбутнє.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Подібне дослідження в нашій бібліотеці проводилося в 1991-1992 роках, завданням якого було проаналізувати використання студентами літератури з фонду читального залу наукової літератури [1]. Моніторинг використання інформаційних ресурсів залів періодичних видань також проводила Національна бібліотека України ім. Вернадського [4].

Завданням дослідження було з'ясувати стан використання читачами періодичних видань (переважно журналів):

- проаналізувати побажання користувачів щодо майбутньої передплати на журнали;
- дослідити, які категорії читачів найбільше використовують періодичні видання.

Об'єктом дослідження були періодичні видання (журнали) у фонді НТБ. Базою дослідження стали відділ обслуговування науковою літературою, відділ суспільно-економічної літератури, відділ художньої літератури та культурно-просвітницької роботи і відділ читальних залів навчальної літератури. Термін дослідження було визначено: з 01.02.2010 р. до 01.06.2010 р.

Основна увага у процесі дослідження надавалася виявленню та аналізу даних про характер читацького запиту на журнали з різних галузей знань.

Такий аналіз було вирішено провести в кількох напрямках:

- проаналізувати якісний і кількісний склад фонду за певний період;
- вивчити читацьку аудиторію;
- провести анкетування користувачів щоб врахувати їх побажання та зауваження.

У бібліотеці Львівської політехніки активно ведеться процес інформатизації, і все більше зростає інтерес користувачів до електронних видань, тому потрібно систематично та детально аналізувати інформаційні потреби читачів бібліотеки, вивчати пріоритети та динаміку читацьких запитів.

На підготовчому етапі дослідження ми перевірили, які періодичні видання представлені в електронній формі:

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Бібліотечний вісник, Вісник фармації, Вісник Національного банку України, Український фізичний журнал, Фізика і хімія твердих тіл та інші. Можливо користувачі бібліотеки нададуть перевагу електронним виданням, і це допоможе зменшити кошти на передплату періодики та в свою чергу збільшити кількість назв передплачених журналів.

Методика такого моніторингового дослідження полягає в постійному спостереженні за тематикою і пріоритетними напрямками запитів користувачів, динамікою інформаційних потреб та ступенем їх задоволення.

В анкетах, розроблених працівниками методичного відділу бібліотеки, користувачі могли висловити свої побажання, рекомендації щодо актуальності того чи іншого видання. Але, треба зауважити, що фахівці з певних галузей знань пропонували збільшити видання з галузей, які цікавлять їх безпосередньо, а відмовитись від інших. Наприклад, математики пропонували відмовитись від суспільно-політичних журналів, інші – від математичних.

Тому потрібно було проводити дослідження саме в кількох напрямках: враховувати пропозиції користувачів, а також необхідно було проаналізувати використання періодичних видань читачами у галузевому, типологічному і хронологічному аспектах.

Роботу було проведено у три етапи:

1. Вивчення спеціальної літератури, складання перспективного плану, розроблення методики й форм анкет, робочих і аналітичних таблиць.

2. Збір відповідних статистичних даних і заповнення робочих таблиць, проміжкове опрацювання отриманих даних.

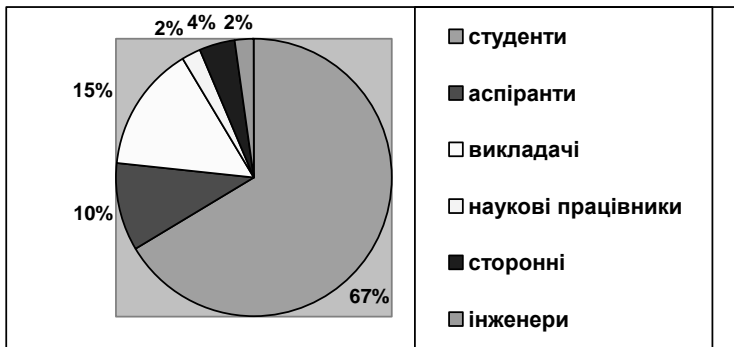
3. Аналітичне опрацювання та узагальнення одержаних даних, вироблення обґрунтованих рекомендацій, що сприяли б підвищенню попиту користувачів на періодичні видання; складання звіту про проведену роботу та обговорення його на методичній раді бібліотеки.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

В анкетуванні взяли участь 175 користувачів, з них 116 студентів, що становить 66% від усіх респондентів, 26 викладачів (15%), 18 аспірантів (10%), 4 наукових працівники (2%), 4 інженери (2%), 7 представників інших організацій (5%), (діагр. 1).

Підготовлено зведену таблицю за результатами анкетування, у якій відображено ефективність використання періодичних видань.

Діаграма №1. Загальний склад користувачів НТБ Національного університету «Львівська політехніка».

Матеріали дослідження свідчать, що нині основними користувачами фонду періодичних видань є студенти, оскільки вони становлять основний склад читачів бібліотеки, а найбільше відвідують бібліотеку представники таких інститутів, як хімії і хімічних технологій (ІХХТ), інститут будівництва та інженерії доквілля (ІБД), інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій (ІКНІ), інститут комп'ютерних технологій та інформаційних технологій (ІКТА), інститут телекомунікацій, радіотехніки та електронної техніки (ІТРЕ), тому й пропонується збільшити передплату журналів з таких

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

спеціальностей: хімія, будівництво, архітектура, комп'ютерні технології.

У читальному залі соціальної та економічної літератури користувачі-студенти становлять більше, ніж 99%. У гібридному читальному залі, де читачі можуть скористатися журналами в електронній формі, основними користувачами також є студенти – 90,5%, решта – працівники університету. Різноманітніша картина спостерігається в читальних залах відділу обслуговування науковою літературою: в читальному залі наукової літератури користувачі-студенти опрацювали 55,0% періодики, аспіранти – 15,0%, науковці – 14,0%, інженери – 4,5%, навчально-допоміжний склад – 2,5% та 9,0% – користувачі, які представляють іншу організацію (підприємство).

У читальному залі інформаційно-бібліографічних видань реферативними журналами надають перевагу викладачі (науковці) – 60,0%, аспіранти – 19,0%, представники інших організацій – 10,5% та студенти – 10,5%, а бібліотекознавчими журналами частіше користуються студенти інституту соціальних та гуманітарних наук – 89,9%, викладачі – 3,1%, працівники Львівської політехніки, головним чином це працівники НТБ – 7%.

У відділі художньої літератури попит на періодику вищий серед викладачів, які складають 60,0% опитуваних, навчально-допоміжного складу – 29,5% та інженерів – 10,5%.

Спеціалістів та студентів українські та російські періодичні видання цікавлять практично рівною мірою, іноземні ж видання мало використовуються, хоча за аналізом опитування користувачів було виявлено бажання читати іноземні журнали з архітектури.

Дані проведеного моніторингу показують, що читацькі уподобання досить багатогранні. Але, треба зазначити, що читацькі запити студентів наближені до читацьких запитів аспірантів та викладачів. Адже вони працюють, переважно, з

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

тими періодичними виданнями, які їм рекомендують з певної дисципліни, тому слід активніше рекламувати інформаційні ресурси бібліотеки.

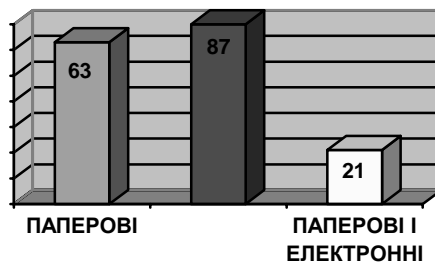
Відповідно було проаналізовано якісний та кількісний склад журнального фонду, а також проведено вивчення читацької аудиторії з урахуванням фахової підготовки читацького контингенту.

Основними користувачами фонду періодичних видань бібліотеки є фахівці з хімії, комп'ютерних технологій, будівництва, економіки та геодезії.

З кожним роком активніше відвідують бібліотеку представники гуманітарного інституту, це пов'язано з тим, що підручників з їхніх спеціальностей недостатньо, тому студенти працюють з бібліотекознавчими журналами.

Студенти університету надають перевагу українським журналам.

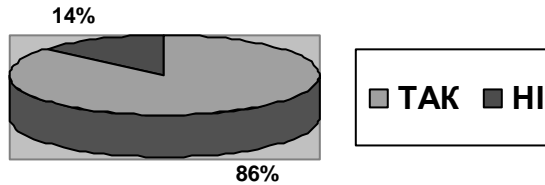
Діаграма 2. Виданню на якому носії інформації Ви віддаєте перевагу?

Як свідчать результати опитування, представлені на даній діаграмі (діагр. 2), на паперовому носії бажають читати журнали 63 читача, електронній версії віддають перевагу – 87 і будь-якій – 21. Слід зауважити, що журнали на паперовому носії більше приваблюють викладачів, студентів – навпаки, електронна версія.

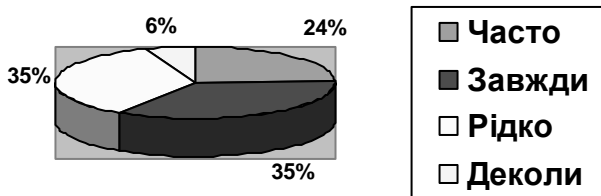
Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Діаграма 3. Чи хотіли-би Ви користуватися електронним варіантом журналу?

Труднощі в користувачів викликали запитання про використання ними електронних баз даних. Про внутрішні бази бібліотеки 42 користувачі взагалі не знають, 40 – не використовують. Зовнішні використовують 109 з опитаних користувачів, 64 – не використовують.

Діаграма 4. Як часто пошук виявляється ефективним?

Пошуком за довідково-бібліографічним апаратом, переважно, користувачі задоволені, а саме: 35% - завжди, 24% - часто, 35% - рідко і 6% - деколи.

Пошук видань іноземними мовами здійснюють 90 з опитаних респондентів.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Для визначення ефективності використання періодичних видань працівниками відділів ретельно перевірялась кількість виданих видань в зазначений період в межах кожної назви журналу.

Заключна частина вивчення полягала в аналізі інтенсивності використання поточних журнальних видань у тематичному, географічному та мовному аспектах.

У своєму дослідженні ми вважали за доцільне виділити два блоки журналів: перший – українські видання та другий – видання Росії. Закордонним виданням приділялося менше уваги тому, що в більшості випадків можна скористатись ними в електронній формі. Значна частина фахівців засвоїла сучасні інформаційні технології. Сьогодні частина професіоналів здатна самостійно задовольнити свої інформаційні потреби, одержуючи інформацію від зарубіжних колег електронною поштою або шляхом доступу до бази даних у віддаленому режимі. Але, переважна більшість користувачів потребує допомоги посередників (бібліотекарів) у пошуку необхідної інформації або в індивідуальному інформуванні з наступним наданням необхідних джерел на паперовому носії.

Враховуючи, що основний масив документів поточних періодичних видань знаходиться у відділі обслуговування науковою літературою (86%), аналіз матеріалів дослідження та формування висновків проводились саме у цьому відділі. Одне з головних питань, що постає перед співробітниками відділу, а саме читальних залів наукової літератури та інформаційно-бібліографічних видань, абонементів наукової літератури, полягає у визначенні рівня інформаційного забезпечення користувачів, відомостями опублікованими у періодичних виданнях. З цією метою ведеться регулярний облік використання журнальних видань та аналіз читацьких вимог. До цієї роботи приєднуються всі відділи, що займаються видачею періодики, зокрема, відділ книгозберігання.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Найбільшим попитом у блоці українських періодичних видань користуються журнали з економічних наук, загальних та міждисциплінарних знань, мовознавства, хімічних наук, архітектури та будівництва. З російських видань найбільшим попитом користуються журнали з хімічних наук, наприклад, "Вопросы химии и химической технологии", з автоматики, електроніки, геодезії, транспорту. Серед реферативних журналів незмінне лідерство займає реферативний журнал "Химия" російського видавництва. Читачів цікавлять не лише поточні, а й ретроспективні випуски цього видання за 50-ті – 90-ті роки.

Аналітичний огляд фахової літератури та аналіз читацьких запитів дозволяє дійти висновку, що нині періодичні видання виступають не тільки як джерело оперативної інформації в загальному, але й як важливий засіб інформування про нове знання та вивірений зразок теоретичних наукових знань.

Спостерігається істотне зростання нових надходжень українських періодичних видань і відповідно збільшення відсотку їх використання.

Необхідно звернути увагу користувачів на те, що багато періодичних видань, особливо закордонних, мають повні чи часткові електронні версії. Користувачі можуть користуватись ними в он-лайнному режимі. Це зекономить їх час, а бібліотека зможе заощаджувати кошти на передплаті періодики.

Для економії коштів на друге півріччя 2010 року передплачено електронні версії реферативних журналів (на дисках), що дало змогу оформити передплату додатково ще на 51 назву газет та журналів.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі попередні висновки:

- потрібно збільшувати передплату українських журналів;
- розширити передплату з таких напрямків, як архітектура, харчова технологія, економіка, комп'ютерні та гуманітарні науки;

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

пропагувати користувачам видання, які мають електронну повну чи часткову версію, оскільки багато назв журналів, які потребують читачі є в електронній формі, наприклад, журнал «Машинознавство» та інші.

Більшість користувачів інформаційними ресурсами бібліотеки Львівської політехніки, зокрема фондами періодичних видань, становлять студенти (67%), викладачі (15%) та аспіранти (10%).

Слід зазначити, що суспільно-політичними та економічними журналами найбільше користуються студенти інституту економіки і менеджменту (ІНЕМ); науково-технічними – студенти, аспіранти та викладачі інституту телекомунікацій, радіотехніки та електронної техніки (ІТРЕ), інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій (ІКНІ), інституту комп'ютерних технологій та інформаційних технологій (ІКТА), інституту будівництва та інженерії довкілля (ІБІД); природничими – фахівці інститутів хімії та хімічних технологій (ІХХТ) та геодезії (ІГДГ); реферативними журналами – фахівці з хімії і математики, в тому числі представники інших організацій; бібліотечнознавчими – студенти та викладачі інституту гуманітарних та соціальних наук (ІГСН) і працівники бібліотеки.

Нестабільність у використанні періодичних видань спостерігається серед спеціалістів інститутів архітектури (ІАРХ), прикладної математики та фундаментальних наук (ІМФН), інженерної механіки та транспорту (ІМТ) та інституту енергетики і систем керування (ІЕСК).

На відміну від поточних періодичних видань за останні роки, якими частіше користуються студенти, журнали за 1950-1990 роки, в тому числі іноземні, більшим попитом користуються у викладачів, науковців, аспірантів та працівників інших організацій.

Сьогодні обслуговування читачів поточними періодичними виданнями - значний та перспективний напрям бібліотечної

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

роботи, адже на сторінках періодичної преси найповніше відображається технічне, наукове й культурне життя країни. І тому, бібліотеці необхідно:

- надалі досліджувати інформаційні запити користувачів у відповідності до їх спеціальностей та уподобань;

- вивчати читацький контингент та його інформаційні потреби;

- пропагувати інформаційні ресурси з певних галузей знань і оперативно реагувати на зміни та інновації, що відбуваються в науці і висвітлюються в пресі;

- інформувати користувачів про електронні бази даних і про видання, якими вони можуть скористатися в режимі онлайн.

Для ефективного вирішення цих завдань бібліотека проводить виставки нових надходжень, різноманітні тематичні виставки, зокрема віртуальні, які розміщуються на сайті бібліотеки. Також ведуться різноманітні картотеки в електронній та картковій формі, постійно надаються консультації користувачам про інформаційні ресурси, які містяться в зовнішніх і внутрішніх електронних базах даних.

Результати дослідження свідчать про доцільність привернення уваги професорсько-викладацького складу університету до необхідності розширення рекомендованої наукової літератури, зокрема періодичних видань, під час навчального процесу, адже періодичні видання здатні задовольнити інформаційні, наукові та загальноосвітні читацькі потреби.

Список використаних джерел:

1. Вачаєва Г. С. Досвід використання студентами літератури з фондів науково-технічної бібліотеки ЛПІ / Вачаєва Г. С. // Вузівська бібліотека : історія, теорія, досвід роботи / Наук. б-ка Львів. Держ. ун-ту ім. І. Франка.- Л., 1993.- Вип. 2.- С. 18-24.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

2. Галіцин В. К. Системи моніторингу: монографія / Галіцин В. К.- К.: КНЕУ, 2000.- 231 с.

3. Ісаєнко О. Дослідження інформаційних потреб і запитів користувачів електронних науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського / О. Ісаєнко // Вісн. Кн. палати.- 2007.- № 8.- С. 22-25.- Бібліогр.: с. 25 (7 назв).

4. Лопата О. М. Моніторинг використання інформаційних ресурсів залів періодичних видань / О. Лопата, С. Верещагіна // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.- К., 2005.- Вип. 14.- С. 240-262.

5. Орлик О. Формування, вивчення та збереження фонду періодичних та продовжуваних видань (крім газет) (на базі Держархіву друку Книжкової палати України) / О. Орлик // Вісн. Кн. палати.- 2006.- № 11.- С. 28-29.

6. Сокур О. Формування фонду наукових журналів на електронних носіях інформації: проблеми та перспективи / О. Сокур // Бібл. вісн.- 2006.- № 2.- С. 8-14.- Бібліогр.: с. 13-14 (22 назви).

7. Соляник А. Термінологічний аспект проблем документопостачання бібліотечних фондів / А. Соляник // Вісн. Кн. палати.- 2006.- № 6.- С. 30-33.- Бібліогр.: с. 33 (26 назв).

8. Ярошенко Т. А. Електронні журнали: нові можливості для бібліотек України / Т. А. Ярошенко // Бібл. форум України.- 2004.- № 2.- С. 15-18.